

BASICS BEATRIX

A TERMÉSZETI MŰGYŰJTÉS KEZDETEI

„Azt hiszem, válaszolta kísérőm, hogy ma a tudomány álláspontja... a gyűjtés álláspontja. A gyűjtés mindig előtte jár a tudománynak; ebben nincsen semmi különös, hiszen a gyűjtésnek a tudomány előtt a helye; az viszont különös, hogy a gyűjtés igénye valahogyan megszállja a szellemet, amikor egy tudományágnak létre kell jönnie, akkor is, ha a szellem még nem is tudja, miféle tudomány is lesz az.”¹

TAdalbert Stifter (1805–1868) a gyűjtésről mint a tudás előfeltételéről írt *Der Nachsommer* című, három kötetben megjelent fejlődésregényében. A Pesten Heckenast Gusztáv által 1857-ben kiadott regény címlapján egy rózsabokrot locsoló férfi látható.² A „Rosenhaus” egyfajta misztikus szimbólum, a főhős természettudóssá válásának és élete alakulásának irányadója. A regény egyfelől nagy hatással volt a kortársakra és az utókorra is, ugyanakkor Adalbert Stifter a megírásakor azt a 19. századi változást öntötte irodalmi formába, amely a természettudományok terén bekövetkezett. A gyűjtés és az enciklopédikus feldolgozás, a rendszerezés a környező világ megőrzésének eszköze lett.

IEz a folyamat már jóval korábban elkezdődött. Boethius *De disciplina scholarum* című értekezésében egy olyan helyiséget írt le, amely a tudósok egyfajta menedéke lehetett. A Petrarcát dolgozószobájában bemutató ábrázolások alapján lehet elképzelésünk a konkrét berendezés kapcsán.³ Hasonló dolgozószobát alakítottak ki maguknak a pápák is avignoni városi palotájukban vagy V. Károly francia király. Egy ilyen helyiség a „legintimebb dolog”-nak számított, a művelt humanista számára egyszerre töltötte be a hálólhelyiség, a tanulószoba és a magángyűjtemény funkcióját.⁴

IA studiolót tovább alakító Kunstkammerek egyaránt szolgáltak reprezentációs célokat és voltak a tudományok használatára. Plinius *Naturalis historiae* munkájának hatására a firenzei Mediciek röviddel 1500 után élesztették fel újra az univerzális, enciklopédikus gyűjtemény koncepcióját, jóllehet az újkori gyűjtőtípus „ősapjaként” a művészetpártoló francia király, V. Károly testvérét, Jean de Berryt (1340–1416) tartják számon.⁵

A fejedelmi kincseskamrának ekkor nem csupán a szakrális művészet produktumai voltak a tárgyai, hanem a távol-keleti porcelánok mellett mindenféle egzotikus gyűjthető tárgy, a természetben talált különlegességek, állatok maradványai, az antikvitás emlékei, ásványok, drágakövek, kéziratok, könyvek. A Kunstkammerek leltárait tudós szakemberek készítették el, és megformálásuk módja a korszak tudománytörténetének dokumentuma lett.

- ¶ Az enciklopédikus elrendezésű gyűjteménytípus azonban újkori találmány – a világ leírása, érzékelése modellszerűen mutatkozott meg ezekben. A természetből származó vagy mesterségesen létrehozott tárgyakat kiemelték a gazdasági tevékenységek körforgásából, és egy erre a célra kijelölt helyen leltárba vették, dokumentálták, megőrizték, bemutatták és vizsgálták azokat. A tárgyak ezzel tehát új kontextusba kerültek, s – távol eredeti jelentésüktől – értelmezésük szükségessé vált.
- ¶ Az újkor kezdetén induló felfedezőutak révén az Európa-központúságot a globális megközelítés váltotta fel, az idegen terek felfedezése a hasznossági szempontokkal ötvözve új forrásokat nyitott a gyűjtésre érdemes tárgyak tekintetében is. Az idegen terek azonban nem feltétlenül jelentettek egyben távoli tereket, sokszor fordult az érdeklődés az addig nem ismert, nem feltárt egyes helyi természeti különlegességek felé. A veronai botanikus és patikus Francesco Calzolari 1554-ben megmászta a Garda-tó fölé magasodó Monte Baldót, növényeket, állatokat, fossziliákat, ásványokat gyűjtve, későbbi művében azonosítva és leírva azokat, illetve elrendezve őket saját „múzeumában”.
- ¶ Az újfajta természettudományos „múzeum” legkésőbb a 18. századtól kezdődően a kutatási és közvetítői szerepet is magában

A természetből származó vagy mesterségesen létrehozott tárgyakat kiemelték a gazdasági tevékenységek körforgásából, és egy erre a célra kijelölt helyen leltárba vették, dokumentálták, megőrizték, bemutatták és vizsgálták azokat.

Calzolari Wunderkammerének rekonstrukciója

hordozta. A természettudományok látványos fejlődése során a késő 18. századi főúri kollektiókból kialakuló gyűjtemények tudományos értéke a hozzáférhetőségük révén megnőtt. Később, a 19. században a természet muzeális prezentációjának új bemutatási mintái terjedtek el.

- ¶ Az akadémiák és uralkodóházak által finanszírozott expedíciók esetén a reprezentációs szempont, egyúttal a bemutatás és megőrzés szempontja a „tudomány haladásának” presztízsze szempontjával bővül ki, mert a kutatások eredményeinek az iparban, kereskedelemben, stratégiában és politikában való felhasználása, a természeti és emberi erőforrások gazdasági hasznosítása egyre inkább előtérbe került.
- ¶ De a 19. század elején megjelent egy újabb fontos szempont is: a nemzetné válás folyamatával párhuzamosan a szülőföld, a haza értékeinek összegyűjtése és megőrzése egy időre minden más szempontot háttérbe szorított.
- ¶ Troppauban (ma Opava), Cseh-Szilézia történelmi fővárosában Faustin Ens (1782–1858) 1814-ben alapított egy különleges gyűjteményt, amelyet a városi gimnáziumban elhelyezve létrehozta a Gymnasial-Museumot. A város lakóit meggyőzte a helyi értékek, elsősorban növények, ásványok, megőrzésének fontosságáról, és elindult a gyűjtés: „Vándorbottal a kezükben, hátizsákkal a hátukon barangolták be a vidék hegyeit és völgyeit zsákmány reményében, hol a medence gazdag növényvilágának titkos lelőhelyeit, hol Neptunus és Vulcanus sokszínű kőformációi után kutatva.”⁶ E sajátos gyűjtés egy arborétum kialakítását is lehetővé tette, illetve a sziléziai műszaki fejlődést megtestesítő gépek modelljei is egyre gyarapodtak. Szilézia állat- és növényvilágának megőrzése és bemutatása a teljesség szándékával történt. 1821-ben a sziléziai nemzetgyűlés Enst nevezte ki a gyűjtemény vezetőjének, aki 1835–1837-ben négy kötetben megjelentette szülőföldje történetét és leírását.⁷
- ¶ Galícia számára, amelyet Helmut Rumpler „az osztrák császári állam hátsó udvaraként” említett,⁸ mind a lengyel érdekek iránt elkötelezett fellépése okán, mind gyűjtőként és mecénásként kiemelkedő szerepet töltött be Józef Maksymilian Ossoliński, Tenczyn grófja (1748–1826) – és tette mindezt

a bécsi udvar és a galíciai lengyel nemesség érdekei közötti folyamatos egyensúlyozás mellett. Gyűjtött ő mindent, ami Galíciát jelentette – könyveket, kéziratokat, rézmetszeteket, festményeket, térképeket, érméket, fegyvereket, természet-tudományos anyagot, egyszerűen minden olyan tárgyat, dokumentumot, amely a lengyel történelemmel volt kapcsolatos. Az Ossoliński család gyökerei a Lengyel Királyság korai időszakáig nyúltak vissza. Hatalmas birtokaik voltak a királyság keleti területein, Krzyżtopórbán Európa egyik legnagyobb kastélyerődjét építették fel. Birtokaik nagy része a 19. században a Habsburg-, illetve a cári birodalom területe lett, ekkor vált József Ossoliński nagykorúvá, s ekkortól folyamatosan próbált megfelelni mindkét birodalom aktuális uralkodójának, ugyanakkor a lengyel nemzeti érzések megtestesítőjévé vált tevékenységével. 1795-ben a bécsi császári könyvtár vezetője volt, s amikor II. József császár feloszlatta a szerzetesrendeket, a magánkönyvtárát egészen különleges szerzeményekkel sikerült jelentős mértékben gyarapítania. E könyvtár része lett a róla elnevezett intézetnek, amelynek célja a lengyel irodalom, történelem, kultúra megőrzése és bemutatása volt. Annak idején részt vett a lemergi egyetem újjáalapításában, így nem volt meglepő, hogy intézete helyszínül Lemberget választotta, egy üressé vált, pusztulófélben lévő karmelita konvent épületét. Az intézet megnyitását már nem érthette meg, egy évvel korábban meghalt.

¶ Az Ossolineum a lengyel kultúra fellegvára lett a germanizáció idején, még a lengyel nyelvhasználat sem volt engedélyezett ekkor. Az Ossolineum a lengyel intellektuális ellenállás központjává vált, nem csoda, hogy a Habsburg-kormányzat az igazgatót be is börtönözte néhány vezetővel együtt hazaárulás vádjával, s egy ideig bezárták az intézetet. Csak a kiegyezés után indult meg ténylegesen a galíciai lengyel kulturális virágzás, ekkor a lengyel főúri családok közül néhány az intézetnek adta gyűjteményét, így került oda a Lubomirski családi kollekció régészeti, numizmatikai, iparművészeti, fegyverés mindenféle raritásgyűjteményével, kiemelkedően értékes festményanyagával. Ossoliński és intézete a lengyel kultúra megőrzésének legfontosabb intézményévé vált.⁹

Zakład światełdruku Lwów, Żygmuntowska 11. a
Zakład narodowy im. Ossolińskich

- ¶ Utazók beszámolóiból lehet tudomásunk arról, hogy a 17. században Magyarországon sokan foglalkoztak ásványgyűjtéssel. 1777-ben a Ratio Educationis keretében minden iskolai szinten bevezették a természetrajz oktatását, benne az ásványtannal. Mineralógiai társaságok alakultak a lelőhelyek topográfiai felkutatására. Széchényi Ferenc naplójában az európai körútjáról beszámolva 1787-ben, első angliai utazásának leírásakor megjegyzéseket tett a grófnő ásványgyűjtés iránti érdeklődésének bizonyítékairól, például a napi kiadások rögzítésére szolgáló listán ilyet is találunk: „Október 19. 1 Shilling a férfinak, aki a fluoritos dobozokat hozta”.¹⁰ De nemcsak Festetics Julianna e gyűjteménye volt jelentős, más főúri családok tagjai is fontosnak tartották, hogy amit lehet, megőrizzenek környezetükben, múltjukból.
- ¶ Kubinyi Ágoston (1799–1873), a Nemzeti Múzeum igazgatója esetében Andrassy Lipót (1767–1824) betléri „nagyszerű érem- és ritkaság gyűjteményei megszilárdíták hajlamát a’ régiség-tanhoz, s föltevé magában, hogy e példák nyomai ő is gyűjtend, mit zsebpénze reáköltésével el is kezdett”. Ásványtant tanult, rajzórákat vett, 1812-ben „Nógrád, Gömör, Szepes és Tornamegyét természet- és régiségtani czéllal beutazta”.¹¹ Első önálló munkája a „Magyarországi mérges növények” 1842-ben jelent meg Pesten, harminc színezett illusztrációval. Éremgyűjteménye ezernél több görög, római és más darabbal, madártojás-gyűjteménye 102 fajból, könyvtára hatezernél több kötettel „...a forradalom alatt, részben a Videfalván átvonuló oroszok martaléka lett”.
- ¶ Ha szeretnénk látni ma, milyen egy Kunstkammer, a közelben van erre módunk: a bécsi Kunsthistorisches Museum-ban 2013-ban, tizenegy év felújítás-újrarendezés után ismét látogatható lett a Kunstkammernek nevezett gyűjteményrész. A „múzeum a múzeumban” húszeremnyi látnivaló

A 18. század végén, a 19. század elején Európában a nemzeti mozgalmakkal párhuzamosan új lendületet kapó gyűjtés a születő nemzet eredetének, múltjának bemutatása révén a létének igazolása lett.

a Habsburg-uralkodók által összegyűjtött különlegességek tárháza, kétezer-kétszáz különféle műtárgy. Sajátos, hogy fontosnak tartották az uralkodói magángyűjtemény egyfajta rekonstrukcióját a később alapított birodalmi gyűjtemény keretein belül, s nem is akad hasonló példa Európában.

- ¶ A 18. század végén, a 19. század elején Európában a nemzeti mozgalmakkal párhuzamosan új lendületet kapó gyűjtés a születő nemzet eredetének, múltjának bemutatása révén a létének igazolása lett. Bár Észak-Amerikában is egy nemzet született és vívta harcát önállóságáért, a gyűjtés, megőrzés céljai, eszközei, módszerei eltérőek voltak.
- ¶ A Smithsonian American Art Museum 2011–2012-ben rendezett *A nagy amerikai csodák csarnoka (The Great American Hall of Wonders)* című kiállítása azt az elképzelést járta körbe, amely szerint az Egyesült Államok állampolgárai az innováció különleges képességével rendelkeztek a 19. században.¹² Sokféle területen nyilvánult meg ez a különleges képesség – a technika, a tudomány és a művészetek terén egyaránt. A tárlaton bemutatott 161 tárgy (festmények, grafikák, szobrok, fotográfiák, állattani és botanikai illusztrációk, találmányok modelljei, mérnöki alkotmányok) azt illusztrálta, hogyan formálta a 19. századi Amerika képét az innováció. A helyszín, amely egyúttal nemzeti történelmi emlékhely, jól illik a témához. Már az 1850-es években is több mint százezer látogatója volt évente az intézménynek, amit akkor az „invenció szentélyének” tartottak. A kiállítás katalógusának címlapján Charles Wilson Peale (1741–1827) különleges önarcképe az egész vállalkozás illő „mottója”.
- ¶ Charles Willson Peale egész életében arra törekedett, hogy szűkebb és tágabb környezete közösségi és művészeti életét jobbra tegye. A lószerszámkészítéstől viszonylag gyorsan eljutott a festészetig, John Hesselius és John Singleton Copley voltak a mesterei. Angliába utazva Benjamin West tanítványa lett. Annapolisba, Marylandbe visszatérve nagyon gyorsan elismert és sokat foglalkoztatott festő lett. 1776-ban az akkori fővárosba, Philadelphiába költözött, s a függetlenségi háborúban a pennsylvaniai milícia kapitánya lett. Az alapító atyák többségét megfestette, mint ahogy George Washington is, nem is

Charles Willson Peale (1741–1827): *Faith, Raphaelle és Titian Peale*, 1795

A Peale Museum „hosszú galériája”, 1822

egyszer, hanem hatvan különböző változatban. A Washingtonban ábrázoló egész alakos képmásáért 1779-ben a portré műfajában mindmáig legmagasabb honoráriumot kapta. Témaválasztása gyakran különleges volt – fiai egy csigalépcsőn felfelé kapaszkodva, felesége halott kislányukat siratva, vagy a masztodon csontváz kiásásának megörökítése (tíz gyermekének mindegyike a művészettörténet nagy festőinek nevét kapta – Raphaelle, Angelika Kaufmann, Rembrandt, Titian, Rubens, Sofonisba Anguissola).

¶ Két művészeti akadémiát is alapított, ő volt az első amerikai múzeum létrehozója, nem mellesleg egy művészdinasztia alapítója, amely az ő ideáljainak megfelelően működött. A Smithsonian-katalógus címlapján látható, *A művész és múzeuma* című önarcképét 81 évesen festette. A szó szoros értelmében elhúzta a függönyt az Independence Hall „hosszú galériájában” bemutatott gyűjteményét megmutatandó. Peale múzeuma egy „cabinet of curiosities” volt, mind elrendezésében, mind pedig céljaiban a hagyományos ritkaságkabinet típusát követve, amelynek célja a néző okítása és szórakoztatása volt. Így került gyűjteményébe – és a borítóra – a vad pulyka és a masztodon csontváz, amelyet ő ásott ki és hozott Philadelphiába. A festményen láthatjuk a mai látványraktárhoz hasonló, tökéletesen kivitelezett polcos vitrinrendszert, a természettudományos egyedek bemutatására, felettük az amerikai „hősök csarnoka” portréi függenek a falon.

¶ Peale-t természettudományos érdeklődése indította az első amerikai tudományos expedíció megszervezésére 1801-ben. A Philadelphia Museum alapítása (1786) révén tudta megőrizni és bemutatni botanikai, természettudományos és régészeti kollekciónak. Gyűjtésének elmaradhatatlan része volt a megörökítés, vagyis mindennek megrajzolása, megfestése, dokumentálása (nem véletlenül szerepel a késői önarcképen közvetlenül a masztodon csontváz előtt a palettája ecsetjeivel).

¶ Peale Carl Linné (1707–1778) rendszerét használta, akinek írásai már az 1740-es évektől megjelentek; 1735-ben adja ki a *Systema Naturæ* című írását, 1753-ban jelent meg a *Species Plantarum* első kiadása, 1754-ben a *Genera Plantarum*. A tárgyakat egy általa konstruált, előzetesen rögzített és ellenőrizhető

rendszerben helyezte el. Ez vitát indított el a rendezés és hozzárendelés „helyes” módszeréről, mert az ő rendezési elvei a tárgyak külső jellegzetességeiből indultak ki. Az új rend a ritkaság fogalmát okafogyottá tette, hiszen minden tárgy részévé vált egy strukturált rendnek.

¶ Peale jelentős madárgyűjteménye egy részének kitömését maga végezte, bővítéséhez Londonból kért további példányokat, kialakítva egy szabályos csererendszert. A Peale Museum volt az első, ahol masztodon csontvázat lehetett látni (bár akkor mamutcsontoknak nevezték). Peale a csontokat New York államban találta, és fia segítségével hozta a csontegyüttést olyan állapotba, hogy ki lehessen állítani. Ez indította el Thomas Jefferson és Comte de Buffon vitáját arról, hogy Európa vagy Amerika volt-e biológiai szempontból kiemelkedőbb, ami a csontváz méretével kapcsolatban merült fel. A Peale által feltárt és bemutatott csontvázra Európa is felfigyelt, különösen arra, ahogyan összeállították és bemutatták. A múzeum az elsők között alkalmazta Linné rendszertanát, és ez egy teljesen új bemutatási módot jelentett a többiekéhez képest. Peale halála után múzeuma szétszóródott, részenként eladták, mivel nem kapott állami támogatást gyűjteménye egyben maradásához. Peale igazi reneszánsz ember volt a festés mellett egy sor más képzettséggel, nem melleleg feltalálóként (rajzológép, poligráf) is sikeres volt.

¶ A Smithsonian tárlatán szereplő alkotókra szinte kivétel nélkül jellemző az, ami Peale-re: a sokirányú érdeklődés és képzettség, az invenció és innováció, a világ megismerése, a rendszerezés és ezáltal megőrzés. John James Audubon (1785–1851) természettudós, ornitológus és festő egymaga vállalkozott Észak-Amerika teljes madárállományának bemutatására és ábrázolására, képekben történő megőrzésükre. A *The Birds of America* illusztrációi 1827 és 1839 között készültek el, teljesen egyedülálló vállalkozásként.

¶ George Catlin (1796–1872) a Great Plains és a kanadai préri őslakosainak lett a portréfestője, életük eseményeit is rögzítve képein – egy ma már régen nem létező világ megőrzőjeként. Képeinek egy részét az első amerikai litográfiai albumban adták ki, később több szerzői kiadása is megjelent.¹³ Catlin először

George Catlin (1796–1872): Mandan o-kee-pa szertartás, 1832

VIEWS OF THE PACIFIC COAST,
HELIOS,
Cosmopolitan Gallery of Photographic Art,
415 Montgomery St. San Francisco.

47

ALASKA Ter.—Fort Tongass. Group of Indians

Entered according to Act of Congress, 1868, by EDW. J. MURPHY, in the Clerk's Office of District Court, U.S., District California.

jogot végzett, majd Philadelphiában folytatott művészeti tanulmányokat. Egy törzsi küldöttséggel történő találkozást követően 1830-ban William Clark kormányzó kíséretében utazott egy diplomáciai misszió keretében a Mississippi folyó mentén, és St. Louis lett a bázisa, ahonnan 1830 és 1836 között ötven törzset látogatott meg. Több alkalommal is hosszabb időt töltött az akkor még az európai szokásoktól érintetlen őslakosok körében. Azon túl, hogy több mint ötszáz portrét festett róluk, különféle tárgyaikat is gyűjtötte. Hazatérve „indián galériájával” körutat tett a nagyobb városokban képeit bemutatva, előadásokat tartva, de galériája nem nagyon vonzotta a fizetőképes közönséget, így azután a kongresszus támogatását kérte, hogy vásárolják meg gyűjteményét. Mivel ezzel sem járt sikerrel, európai körútra vitte az „Indian Galleryt”. A 607 képet végül egy nagyiparos vette meg. Catlin 1852 és 1857 között még egy nagyobb utat tett az őslakosok között. Végül a Smithsonian American Art Collection lett gyűjteményének őrzője, nemcsak a képeknek, hanem a tárgyaknak is, amelyek a néprajzi és antropológiai gyűjteménybe kerültek.

- ¶ Joseph H. Davis (1811–1865) is bekerült a „Great American Hall of Wonders” szereplői közé – amire Audubon a természettudományok terén vállalkozott, azt ő egy nagyon speciális területen valósította meg. Afféle vándor portréfestő volt – ezt a műfajt néhányan a legjelesebb 19. századi magyar művészek közül is művelték (Székely Bertalan, Györgyi Giergl Alajos) pályájuk kezdetén –, 1832 és 1837 között Maine és New Hampshire mintegy százötven polgárát örökítette meg. Tevékenysége a képzőművészet és a néprajz határesetete, nem véletlenül kerültek művei a Metropolitan Museumba és az American Folk Art Museumba egyaránt. Minden képén feltüntette az ábrázoltak nevét és korát, mindig profilban jelenítette meg őket, környezetük, attribútumaik dekoratív, ornamentalszerű ábrázolásával. Egy kisebb világot őrzött meg a lehető legodaadóbb pontossággal.
- ¶ Samuel Morse (1791–1872) nevének említésekor Európában senkinek sem jut eszébe, hogy festő volt, csak a távíró feltalálójaként ismerjük. Pedig gazdag életművében a mitológiai jelenettől a portrékig sokféle témát festett meg, európai útján

pedig Daguerre-rel találkozáskor keltette fel érdeklődését a fényképezés.

- ¶ Eadweard Muybridge (1830–1904) bár Angliában született, húszévesen emigrált Amerikába. Mielőtt fotográfusi tevékenysége révén híressé lett, számos találmányt engedélyezett. Sztereofotográfiáinak témája meglehetősen változatos volt – városképek, tájképek és állami megbízások révén az őslakosok fényképezése. A sorozatképek készítése a mozgás illúzióját keltette, az általa szabadalmaztatott zoopraxiscope segítségével animálta a képeket, amelyekből rajzokat készítettek, azok gyorsan egymás után megtekintve a mozgás illúzióját keltették. Ez a találmánya első alkalommal 1879-ben jelent meg.
- ¶ A Smithsonian kiállításának egyik műtárgya, amely művészi értékét tekintve talán nem a legkiemelkedőbb, sőt készítőjét sem lehetett eddig azonosítani, a korszak (és a tárlat) központi tárgya lehet szimbolikus tartalma révén. A címe, *Man of Science*, 1839-ben született. Egy kőpadlós szobát láthatunk a festményen, amely emlékeztet egy kicsit a studióra és a Kunstkammerre egyaránt – körben fapalcok borítják a falakat mindenhol, rajtuk a tudományos kísérletekhez szükséges tárgyak sorakoznak. A főszereplő pontosan közepén ül egy széken, mellette az asztalon szintén tudományának eszköze, lábánál kiskutyája ül, az ablak alatt földgömb, térképtekercsek, az ablak belső oldalán hőmérő. A „tudomány embere” sötét öltönyt visel, fehér inggel, csokornyakkendővel, kezében könyv, egyenesen a kép szemlélőjére tekint, állhatatos, komoly pillantással. A gyűjtés, a rendezés, a megőrzés a felfedezéssel és értelmezéssel bővült, ennek megfelelően a korszak főhőse nem a különleges magángyűjteményt szerző uralkodó, nem is a nemzet tárgyi és természeti kincseit gyűjtő és megmentő polgár, hanem a jövő birtokosa, a tudomány embere.
- ¶ A Smithsonian kiállítása a reneszánsz studiolo, a cabinet of curiosities és a Kunstkammer, majd az enciklopédikus, a világ teljességének megőrzését szolgáló múzeumi gyűjtemények példáját követi. Amiben eltér ezektől, az épp a lényeg – itt nem a gyűjtött, dokumentált, megőrzött természeti, művészeti értékek bemutatása volt a cél, hanem azoké, akik

Ismeretlen művész: A tudomány embere (A tudós), 1839

mindezt megtették, akik gyűjtöttek, dokumentáltak, felmérték, megőrizték, bármi volt is az, ami a világunk számára fontos.

Jegyzetek

- [1] Adalbert Stifter: *Der Nachsommer* (Adalbert Stifter. Werke und Briefe. Historisch-Kritische Gesamtausgabe, ed. Alfred Doppler, Wolfgang Frühwald, Stuttgart–Berlin–Köln 1997), <https://www.gutenberg.org/ebooks/8126>.
- [2] Johann Peter Nepomuk Geiger (1805–1880) rajza után az acélmetszetet készítette Josef Axmann (1793–1873).
- [3] Lilian Armstrong: *Petrarch's Famous men in the early Renaissance: the illuminated copies of Felice Feliciano's edition*. The Warburg Institute, London 2016.
- [4] Marlies Raffler: *Museum – Spiegel der Nation?* Böhlau Verlag, Wien–Köln–Weimar 2007, 60.
- [5] Geza von Habsburg: *Fürstliche Kunstkammern in Europa*, Stuttgart 1997, 7–9.
- [6] Raffler, i. m. 127–128.
- [7] *Das Oppaland, oder der Troppauer Kreis, nach seinen geschichtlichen, naturgeschichtlichen, bürgerlichen und örtlichen Eigenthümlichkeiten*. I–IV.
- [8] Helmut Rumpler: *Eine Chance für Mitteleuropa – Bürgerliche Emanzipation und Staatsverfall in der Habsburgermonarchie*, Ueberreuter, 1997, 157.
- [9] Markian Prokopovych: *Habsburg Lemberg – Architecture, Public Space, and Politics in the Galician Capital, 1772–1914*. Purdue University Press, West Lafayette, Indiana 2009.
- [10] Raffler, i. m. 223.
- [11] *Ujabb kori ismeretek tára. Tudományok 's politikai és társas élet encyclopaediája*. V. Pest 1853, 160–162.
- [12] Javier Pes: The Great American Hall of Wonders, in: *The Art Newspaper*, July, 2011.
- [13] George Catlin: *Letters and Notes on the Customs and Manners of the North American Indians*. London 1842.

A Fondation Louis Vuitton múzeumának épülete Párizsban